

FŰSZER- ÉS DROGNÖVÉNYEK NEMESÍTETT FAJTÁI

SVÁB JÁNOSNÉ

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Szilasmenti MgTsz, Kerepes

Beszámolómat leszűkítem a legfontosabb magdrogot szolgáltató fűszernövények és a kamilla nemesített fajtájának, illetve a nemesítés célkitűzéseinek áttekintésére.

A magdrogot szolgáltató hazai növényfajok közül, már területi volumenét tekintve is a mustárok a legjelentősebbek. Ezek között is első helyen áll a fehérmustár (*Sinapis alba* L.), melynek magyarországi termesztésben államilag elismert fajtája a Budakalászi sárga. Nemesítése dán kereskedelmi anyagból szelekcióval és páros-tenyésztéssel történt. Az országban legnagyobb területen termesztik, terméshozama 10-15 %-kal felülmúlja a forgalombahozatalra engedélyezett régebbi Budakalászi, a köztermesztési anyagból szelekcióval előállított fajtát. Az OMMI 1969—71. évi adatai alapján zsírosolaj- és színalbin-tartalma jobb, mint a köztermesztésű anyagé.

Hazánkban barnamustár néven termesztett faj a *Brassica juncea* L., melynek forgalombahozatalra engedélyezett fajtája a Budakalászi fekete. NSZK szerződéses termesztéssel egy fehérmustár, a Giselbia és két *B. juncea* fajta van még Magyarországon termesztésben. A mustártermesztésben jelentősebb fajta-problémák eddig nem voltak. A vetőmag előállításakor gondot okozott a pheosperma, amelynek jelentősége az áruérték szempontjából vitatott kérdés.

Az elmúlt évben a kanadai termésű mustár olcsóbb és nagy tömegű megjelenése a nyugat-európai piacon jelentett veszélyes versenyt. A kanadai mustár küllemileg eltér a Magyarországon termesztett fajtáktól. Szükséges lenne megvizsgálni ezen fajta termőképességét és minőségét, összehasonlítva a Magyarországon termesztettekkel.

A mustáron kívül magdrogot szolgáltató fűszernövényeink az ernyősök (Umbelliferae) családjába tartoznak az alábbi fontossági sorrendben.

Konyhakömény (*Carum carvi* L.). A *Carum* nemzetségbe tartozik, amelyben több mint 20 faj van, nagy- és kistermésű, valamint egy-, két- és több éves alakjai ismertek. A hazai köztermesztésben a világszerte is legjobban elterjedt kétéves (nagy termésű) konyhakömény található. Nemesített fajtákról, fajtaválasztékról hazai körülmények között alig beszélhetünk. Köztermesztésünkben az 1959-ben forgalombahozatalra engedélyezett Hollandi kétéves konyha-

kömény van, amely minőségileg megfelelő, 3—4 % illóolaj-tartalmú drogot ad, erősen pereg. Az egynyári változat termesztése elsősorban Egyiptomban és Izraelben terjedt el. Előnye, hogy már az első évben termést hoz és nem pereg. Hátránya a kicsi 1,8—2,2 % körüli illóolaj-tartalom. Ez utóbbi hátrányos tulajdonsága miatt a hazai termesztésben az egyéves változat nem terjedt el, annak ellenére, hogy jól termő, biztosan beérő szelektált anyag van az országban. A kömény nemesítése kétirányú célkitűzéssel történik, a pergésmentesség a kétéves, és az illóolaj-tartalom növelése elsősorban az egyéves fajtákon belül.

A gépi betakarítás szempontjából elsőrendű fontosságú a pergésmentes fajta előállítása, illetve behozatala külföldről. Mind a pergésmentes kétéves, mind a 3% illóolaj-tartalmú egyéves konyhakömény felkutatására, illetve szelektálására 14 külföldi fajta és több jó illóolaj-tartalmú egyéves, konyhakömény törzsanyag vizsgálata van folyamatban a Kertészeti Egyetem, a Herbária és a Szilasmenti Tsz összehangolt kísérleteiben.

Kapor (*Anethum graveolens* L.). Hazai termesztésben csupán az 1959-ben forgalombahozatalra engedélyezett Budakalászi fajta van, amely a köztermesztésű anyagból pozitív szelekcióval előállított populáció. Külföldön termesztett fajtái közül a legismertebbek a Chrestensen Herkules zöldkapor előállítására alkalmas dúslevelű típus, a Mammuth 4553 magtermő típus, a Long Island Mammuth hosszabb tenyészidejű fajta, valamint a Tetra. A hazai nemesítés az illóolaj-termés fokozására irányul és jelenleg két fajtajelöltet a Szilast és a Budakalászit bírálja az OMFI. A kapor fajtaválaszték fontosságát a minőségjavításon túlmenően az is indokolja, hogy különböző tenyészidejű fajtákkal a feldolgozás optimális időpontja meghosszabbítható lenne.

Édeskömény (*Foeniculum vulgare* L.). Hazánkban jelenleg kizárólag a F. vulgare ssp. capillaceum var. vulgare termesztése folyik az 1959-ben forgalomba hozatalra engedélyezett, a köztermesztésből származó Budakalászi fajtával. Régebben a var. dulce termesztésével is próbálkoztak, de fagyérzékenysége miatt nem vált be. Az illóolaj-, illetve ezen belül az anetholtartalom emelése volt a francia nemesítők célkitűzése. Munkájuk eredménye a var. vulgare 3, és a var. dulce egy új, igen nagy anethol hozamú fajtája. Az 1978. évi kipróbálás alapján nagy fagyérzékenységük miatt ezek a kiváló fajták hazai termesztésre nem látszanak alkalmasnak.

Koriander (*Coriandrum sativum* L.). Hazánkban forgalombahozatalra engedélyezett fajta a Szovjetunióban hibridizációval előállított Lucs. Államilag elismert a fajta Budakalászi csillag. Sajnos a koriander termesztését Magyarországon a 60-as évek végén fellépett bakteriózis teszi bizonytalanná. A betegségnek ellenállóbb fajta felkutatása, illetve nemesítése hozhatná vissza a magyar koriandertermesztés biztonságát.

Ánizs (*Pimpinella anisum* L.). Nemesített fajtája az 1978-ban állami elismerést kapott Budakalászi. Az ánizs üzemi termesztését a faj kedvezőtlen tulajdonságai, a lassú kezdeti fejlődés, de különösen a nem megfelelő szárszilárd-

ság korlátozzák. Fajtagyűjteményekben vizsgált, legkülönbözőbb származású ánizsok között jó szárszilárdságú fajtát eddig nem találtunk. Érdeemes lenne esetleg behozni a Hackovski bolgár fajtát, amelynek jó tulajdonságai közé tartozik a közlések szerint a jobb szárszilárdság.

Kamilla (*Matricaria chamomilla* L.). Legfontosabb virágdrogot szolgáltató növényfaj. Annak ellenére, hogy magyarországi körülmények között a drog döntő többsége vadontermő állományok begyűjtéséből származik, két államilag elismert nemesített fajtája van a „Budakalászi-2” nagyvirágú, tetraploid, és a „Soroksári-40” közepes virágzatú diploid fajták. Mindkettőnek magas, 1% körüli az illóolaj-tartalma. A nemesítési cél mindkét fajtánál az illó olaj kamazulén tartalmának emelése volt, ami 15–20 %-ban stabilizálódott. Kisebb területeken megtalálható Magyarországon egy NSZK-ból származó, kisvirágú, jó (–)- α -bisabololtartalmú fajta.

A kamilla nemesítésével világszerte igen intenzív munka folyik. Így az NSZK-ban nemesített anyag magas illóolaj- és azuléntartalom mellett 50%-ban tartalmaz (–)- α -bisabololt. A lengyel nemesítés eredménye a Pronyk diploid és a Zloty Lan tetraploid, nagy terméshozamú 1–1,5% illóolaj-tartalmú fajták, jó kamazulén tartalommal. Régi cseh fajta a Bohemia, melynek poliploidizálással történő nemesítése adott jó eredményeket. Az NDK-ból a Bodegold és a Quedlinburgi fajták a legismertebbek. Tekintettel arra, hogy a kamilla felhasználása igen sokirányú, a vele szemben támasztott igények is nagyon különbözők és állandóan változók. Célszerű ezért a különböző céloknak megfelelő nemesített hazai és külföldi fajták alapanyagait fajtatisztán fenntartani és ezzel biztosítani versenyképességüket.

Úgy gondolom, ezen rövid áttekintésből is kitűnik, hogy a fűszer- és drognövények fajtaválasztéka igen szegényes. Nagyüzemi termesztésük ma már nagyvonalakban megoldott. Ahhoz azonban, hogy megállják helyüket az üzemi termesztésben, feltétlenül szükség van a nemesítés segítségére. Versenyképességük a számos kitűnő fajtával rendelkező mezőgazdasági növények mellett hosszabb távon csak új fajtákkal lesz biztosítható.